

Петренко І.В.

Інститут соціальної та політичної психології НАПН України

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Питання вивчення соціально-психологічних умов підвищення рівня життєстійкості учасників освітнього процесу, а також розроблення для досягнення цієї мети відповідного соціально-психологічного інструментарію, знаходяться в центрі особливої уваги сучасних психологів-дослідників.

Так, у новітніх дослідженнях життєстійкість розглядається з точки зору поєднання психофізіологічної стійкості – здатності людини адаптуватися і відновлюватися в ситуаціях небезпеки, вчитися та зростати після невдач, а також професійної життєстійкості особистості – така її властивість, що запобігає розвитку професійної дезадаптації та забезпечує особистісно-професійне зростання; визначається роль життєстійкості для збереження психічного здоров'я людини в умовах війни (Психофізіологічні закономірності життєстійкості..., 2021; О. Кокун, 2022). Життєстійкість інтерпретується як професіонально важлива характеристика особистості, що сприяє подоланню труднощів, збереженню та відновленню ефективності професійної діяльності (О. Корніяка, 2019). Життєстійкість розглядається як основний ресурс перетворення життєвих подій особистості у нові можливості, висвітлюються особливості взаємозв'язку між життєстійкістю і самодетермінацією особистості, визначається поняття «життєстійкість самодетермінованої особистості» (О. Чиханцова, 2019). Досліджується ситуаційна специфічність життєстійкості педагогів в умовах війни як здатність до асиміляції особистістю власного досвіду та розвитку своєї цілісності в умовах переживання складних життєвих ситуацій і позначається як парціальна позиція цієї властивості (О. Кузнецова, 2023). Життєстійкість та психологічна пружність особистості юнацького віку розглядаються як запобіжники негативних наслідків воєнного конфлікту, детермінантами яких виступають залученість, контроль, прийняття ризику (С. Кравчук, 2019). Визначається роль закладу освіти в організації соціально-психологічної підтримки для відновлення благополуччя учасників освітнього процесу та формування життєстійкості школярів для забезпечення їхнього безпечного розвитку і особистісного зростання (С. Цибульська, 2023).

У цьому аспекті змістовними є результати, одержані науковцями лабораторії психології спілкування Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, дослідницькі зусилля яких, у рамках виконання наукової роботи «Соціально-психологічні умови підвищення ролі сім'ї як носія громадської думки щодо реформування освіти», спрямовано на вивченні феноменів, що пов'язані, зокрема, з розвитком життєстійкості особистості, як-от психологічний добробут-благополуччя школяра та батьківські уявлення про нього (Л. Гриценко, 2022), особливості міжсуб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу (І. Петренко, 2022) і

взаєморозуміння в системі «сім'я-школа» (О. Чистяк, 2022), зміцнення партнерської позиції в батьківсько-дитячих стосунках, процесуальне залучення і «почуття причетності» в налагодженні взаємодії в системі «школа-сім'я-громада» (М. Каніболоцька, 2020).

У межах дослідження проаналізовано сучасні психологічні підходи до вивчення взаємодії соціальних суб'єктів – носіїв громадської думки в системі «сім'я-школа». Розглянуто основні ознаки громадської думки та окреслено її структурні елементи, а саме: суб'єкт формування громадської думки; виразник громадської думки; об'єкт громадської думки; дискурс; оцінне судження; комунікативний простір; соціальний простір. Розкрито функціональні характеристики громадської думки: ідентифікаційну, інтеграційну, виховну, пізнавальну, управлінську, консультативну, регулювальну, оцінну, консенсусну, конденсаторну, адаптивну. Визначено типи взаємодії соціальних суб'єктів – виразників громадської думки від першої, другої чи третьої особи: «Я – Ми», «Ти – Ви», «Він, вона – Вони». Побудовано динамічну модель розгортання громадської думки в процесі міжсуб'єктної взаємодії в системі «сім'я-школа», що передбачає: визначення суб'єктами взаємодії актуальної соціальної проблеми (ідеї), вирішення якої стає потребою; виникнення у суб'єктів інтересу до вирішення проблеми; формування на цьому підґрунті усталеної думки – переконання; відтворення та поширення переконання в соціальному середовищі; оцінка переконання відповідно до соціального буття; стабілізація оцінного судження; готовність соціальних суб'єктів до дії і реалізація визначеної ідеї на практиці.

Перегляд усталених форм взаємодії у середовищі освіти, застосування новітніх способів залучення суб'єктів до вирішення спільних завдань, можуть започаткувати позитивні зміни у ставленні учасників освітнього процесу – школярів, їхніх батьків, вчителів – до реформування освітньої галузі, а також до підвищення рівня життєстійкості особистості в сучасних умовах функціонування.

Список використаних джерел

- Гриценко, Л.І. (2022). Батьківські уявлення про благополуччя дитини як предмет психологічного дослідження. У С. Д. Максименко (Ред.), *Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми* (с. 40-46). Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.26787.32803>
- Каніболоцька, М.С. (2020). Особливості почуття причетності вчителів до освітньої реформи в Україні *Науковий вісник ХДУ. Серія: Психологічні науки*, (4), 94-100.
- Кокун, О.М. (2022). *Всеукраїнське опитування «Твоя життєстійкість в умовах війни»: препринт*. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 46 с.

- Коkun, О.М. (Ред.). (2021). *Психофізіологічні закономірності життєстійкості фахівців соціономічних професій*. Видавець Вікторія Кундельська. 236 с. <http://psychology-naes-ua.institute/userfiles/files/Kokun.pdf>
- Корніяка, О.М. (2019). Життєстійкість у професії викладача. *Актуальні проблеми психології. Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія*, 19 (5), 93-110.
- Кравчук, С.Л. (2019). Життєстійкість та психологічна пружність особистості юнацького віку як запобіжники негативним наслідкам воєнного конфлікту. *Науковий вісник ХДУ. Серія: Психологічні науки*, (1), 142-147.
- Кузнєцова, О. В. (2023). Життєстійкість педагога в умовах війни: аналіз парціальних позицій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, (1), 67-72. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.1.13>
- Петренко, І.В. (2022). Сучасні психологічні підходи до вивчення взаємодії соціальних суб'єктів – виразників громадської думки в системі «сім'я-школа». *Актуальні проблеми психології. Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія*, 22(5), 140-150. <https://lib.iitta.gov.ua/732780/>
- Цибульська, С. (2023). Психосоціальна підтримка дитини як вияв педагогічної партнерської взаємодії у безпечному середовищі. *Modern Engineering and Innovative Technologies*, 3(27-03), 42–48. <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-27-03-024>
- Чистяк, О.В. (2022). Соціально-психологічні механізми міжособистісного спілкування. *Public health – social, educational and psychological dimensions*. Католицький Люблінський університет Яна Павла II, 70-72. [URL:2022_conference_proceedings.pdf\(kul.pl\)](URL:2022_conference_proceedings.pdf(kul.pl))
- Чиханцова, О.А. (2019). Життєстійкість самодетермінованої особистості *Актуальні проблеми психології. Психологія обдарованості*, 15(6), 368-375.

Ремесник Н.Ю.

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України

ЗМІЩЕННЯ САМОПРИЙНЯТТЯ У ЛЮДЕЙ ІЗ ЗАЙВОЮ ВАГОЮ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЇХНЬОЇ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ В УМОВАХ СТРЕСУ

У сучасному світі проблема зайвої ваги та ожиріння набула загрозливого характеру. Згідно з оцінками ВОЗ зайву вагу у світі має більше мільярда людей, та з огляду на те, що часто страждати від надмірної ваги люди починають вже в юнацькому віці, ця проблема викликає велике занепокоєння у широкого кола спеціалістів. В Україні близько 25% людей ще до війни мали зайву вагу [1].

Через широкомасштабне російське вторгнення в Україну більшість українських громадян перебуває у великому стресі. Перебування в стані